

"KAZAN BİG OĞLI URUZ BİGÜN TUTSAK OLDUĞI BOY" A UHUD GAZVESİ PENCERESİNDEN BİR BAKIŞ

A VIEW FROM THE ASPECT OF THE BATTLE OF UHUD TO "THE TRIBE
THAT SUBJUGATED URUZ BEY, SON OF KAZAN BEY"

Abdullah TOPCU

ORCID: 0000-0002-5385-6377

DOI: 10.5281/zenodo.12594434

OZET

Dede Korkut Kitabı Türk kültür mirasının önemli eserlerinden biridir. Oğuzların hayatını ve dünya görüşünü aktaran eser, farklı alanlarda pek çok bilimsel araştırmaya kaynaklık etmiştir. Eserdeki inanç unsurları da araştırma konularından biri olmuş ve bu konuda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan "Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" ile İslam tarihinin önemli olaylarından Uhud Gazvesi arasında çeşitli yönlerden benzerlikler bulunmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu benzerlikler üzerinde durularak Dede Korkut Kitabı'ndaki İslami unsurlar konusunda farklı bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmıştır. İncelemeler sırasında, ele alınan Uhud Gazvesi'nin olay "Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy"un kurgu oluşu göz önünde bulundurulmak kaydıyla, karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

ABSTRACT

The Book of Dede Korkut is one of the important works of Turkish cultural heritage. The work, which conveys the life and worldview of the Oghuzs, has been the source of many scientific research in different fields. The belief elements in the work have also been one of the research subjects and different opinions have emerged on this subject. There are similarities in various aspects between "The tribe that subjugated Uruz Bey, Son of Kazan Bey" in the Book of Dede Korkut and the Uhud Battle, one of the important events in Islamic history. In this study, it has been tried to show a different approach to the Islamic elements in the Book of Dede Korkut by emphasizing the similarities in question. During the investigations, the comparison method was used, considering that the Battle of Uhud was an event and " The tribe that subjugated Uruz Bey, Son of Kazan Bey " was fiction.

Anahtar Kelimeler: Uhud Gazvesi, Dede Korkut Kitabı, Kazan, Uruz, İslamiyet, Karşılaştırma.

Keywords: The Battle of Uhud, The Book of Dede Korkut, Kazan, Uruz, Islam, Comparison.

İlgili Yazar: Abdullah TOPCU
Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
a.topcu@kmu.edu.tr

Başvuru Tarihi/Received: 14.06.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 25.06.2024

GİRİŞ

Dede Korkut Kitabı, Türk kültür araştırmaları açısından büyük öneme sahip başlıca kaynaklardandır. Oğuz Türklerinin yaşantısını ve mücadelelerini konu alan hikâyelerden oluşan eserin Dresden ve Vatikan olmak üzere iki yazması biliniyordu. Fakat yakın dönemde Ankara (2017), Türkistan/Türkmen Sahra/Günbed (2019) ve Bursa (2022) yazmaları da ortaya çıkmıştır (Özçelik, 2022, s. 18).

Bu çalışmaya konu olan hikâyeye Dresden ve Vatikan nüshalarında, dördüncü sırada, yer almaktadır. Hikâyenin ismi, Dresden nüshasında "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" iken Vatikan nüshasında "Hikâyet-i Kazan Begün Oğlı Uruz Han Tutsak Olduğudur" şeklindedir (Sakaoğlu, 1998, s. 9-10). İsminden de anlaşılacağı üzere hikâyede Kazan Bey'in oğlu Uruz'un tutsak olması ve bu minvalde ortaya çıkan olaylar anlatılır.

Dede Korkut Kitabı'nda her hikâyeye, ön plandaki bir Oğuz beyinin maceraları üzerine şekillenmiş olsa da aslında âdetleri, gelenekleri ve çeşitli yönleri ile bir bütün olarak Oğuzların hayatını ve dünya görüşünü aktarmaktadır (Ergin, 2021, s. 24-25). 15-16. yüzyıllarda yazıya geçirildiği tahmin edilen hikâyeler, bu dönemden çok daha önceleri oluşmuş ve sözlü gelenekte yaşamıştır (Gökyay, 1994, s. 78). Halk tarafından çok sevilen ve benimsenen bu hikâyelerin, zaman ve mekân değişimine ayak uydurarak, sözlü gelenekte hâlâ varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Gönen, 2011, s. 111-112). Türk halkı, kültüründen izler taşıyan bu hikâyeleri sadece dinlemekle kalmamış, nesilden nesile aktarımını da sağlamıştır (Aykaç ve Aksoy, 2019, s. 74). Dinî bir geçiş dönemi eseri olması dolayısıyla Dede Korkut Kitabı'nda gerek Şamanizm gibi Türklerin eski inanışları ile ilgili izlere gerekse Müslümanlığa ve İslam tarihine ilişkin unsurlara rastlamak mümkündür (Gökyay, 1994, s. 79; Cunbur, 2000, s. 77).

Dede Korkut hikâyelerindeki, İslam öncesi inançlara dair izler ve İslami unsurlar konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. İlk olarak V. V. Barthold tarafından ileri sürülen, hikâyelerde İslami etkinin yüzeysel ve bir ciladan ibaret olduğu görüşü Abdulkadir İnan ve Mehmed Fuad Köprülü tarafından da kabul görmüştür (Barthold, 1984, s. 349; Gökyay, 1994, s. 79; İnan, 1998, s. 176). Buna karşın Ettore Rossi, eserdeki İslami unsurların bazı yerlerde yüksek seviyelere ulaştığını belirtmiş, Barthold tarafından ortaya atılan fikrin değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Rossi, 2010, s. 441). Dede Korkut hikâyelerinde İslamiyet etkisi ve Şamanlık izleri üzerine incelemelerde bulunan Orhan Şaik Gökyay da eserdeki İslami unsurların yüzeyde kalmadığını, Şamanlık izlerine

nazaran daha güçlü ve belirgin olduğunu söylemiştir (Gökyay, 1973, s. CCLXX-CCCXVI; Gökyay, 1994, s. 79).

Dede Korkut Kitabı'ndaki İslami unsurlar konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Burada, bu çalışmaların bazılarında kısaca bahsetmekle yetinilecektir. Nevzat Özkan, "Dede Korkut Kitabında Dinî-Tasavvufî Unsurlar" başlıklı çalışmalarında öncelikle hikâyelerin yaşandığı zaman ve coğrafya ile Dede Korkut'un şahsiyeti konuları üzerinde durur. Sonra da hikâyelerdeki dinî inanış ve davranışlar ile tasavvufî unsurlara dair tespitlerine yer verir. Sonuç kısmında ise Dede Korkut Kitabı'nın Türk kültür hazinesi olduğunu vurgulayarak bu eserin mutlaka okunması ve Türk aydını tarafından geniş bakış açısıyla incelenip değerlendirilmesi gerektiğini belirtir (Özkan, 1994a; 1994b). Şükrü Elçin; Dede Korkut Kitabı'nı dili, mevzuları, hayat görüşü, maddî-manevî kültür mirası bakımlarından Türk tabakası ve "İslâmiyetin tesirini bir cilâ, bir nevi tehzip olarak gösteren tabaka" olmak üzere ikiye ayırmanın mümkün olduğunu söyler ve "hikâyelere damgasını vurmuş olan" İslami tabaka konusundaki unsurları ortaya koyar. Çalışmanın sonunda Dede Korkut Kitabı'nın İslami unsurları çok iyi şekilde aksettirdiğini söyledikten sonra şu ifadelerle yer verir: "... yapılacak incelemelerde, İslâmî ilim müesseselerle, bu ilim ve müesseselerden doğmuş geleneklerin -mübalaga edilmemek şartıyla- göz önünde bulundurulması lüzum ve zaruretinin meselelere aydınlık getireceğini unutmamak icap eder." (Elçin, 1997). Müjdân Cunbur "Dede Korkut Oğuz-Nâmeleri'nde İslâmî Unsurlar" adlı çalışmasında Dede Korkut hikâyelerinin, her konuda olduğu gibi İslami unsurlar konusunda da zengin bir malzemeye sahip olduğuna işaret eder ve bunları "İslâm", "İman", "Allah'ın isimleri ve sıfatları", "Melekler", "Kitaplar", "Peygamberler", "Kiyamet", "İslâmın Şartlarından Namaz", "Kurban", "İslâmî Değerler", "Gazâ" vb. on beşi aşkın başlık altında sıralar (Cunbur, 2000). Azmi Bilgin, "Dede Korkut Kitabı'nda Tanrı Tasavvuru" adlı makalesinde ele aldığı konuyu etraflıca inceledikten sonra sonuç olarak hikâyelere yansıyan Tanrı tasavvuru ve İslami unsurların sathi olmadığı tespitinde bulunur (Bilgin, 2018). Yakın dönemden son bir örnek olarak, Halil Bunsuz da "Sözlü Kültür Geleneğinde İslam" adlı kapsamlı çalışmasında Dede Korkut Kitabı'ndaki İslami unsurları tespit etmiş ve incelemiştir (Bunsuz, 2021).

İslam tarihinin önemli olaylarından Uhud Gazvesi ile Dede Korkut Kitabı'nda yer alan "Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" arasında birtakım benzerlikler bulunmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu benzerlikler ortaya konularak yukarıda bahsi geçen, Dede Korkut Kitabı'nda İslam etkisi konusuna farklı bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde öncelikle Uhud Gazvesi'nden ve "Kazan Big Oğlu Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy"dan

kısaca bahsedilecek ardından da bunlar arasındaki benzerlikler konusuna geçilecektir. Hikâye için kaynak olarak Muharrem Ergin (2021, s. 153-177) tarafından hazırlanan "Dede Korkut Kitabı-1-2" adlı eser esas alınmıştır.

1. UHUD GAZVESİ

Arapça bir kelime olan "gazve" Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te "Arap aşiretleri arasında yapılan savaş" ve "din uğruna yapılan savaş" şeklinde açıklanır (2019, s. 910). Ferit Devellioğlu ise kelimenin Türkçe karşılığını "akın, plâçka, cenk, savaş" ve "din düşmanı üzerine olan sefer, saldırı" olarak verir (2005, s. 284). Bunlarla birlikte, hadis ve siyer bilginlerine göre; asker sayısı, amaç, çarpışmanın gerçekleşip gerçekleşmemesi konularına bakılmaksızın İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in bizzat katıldığı seferlere *gazve*, bir sahabenin komutasında gönderdiği askerî birliklere ise *seriyye* denilir (Algül, 1996, s. 488). Hz. Muhammed'in bizzat katılması dolayısıyla çalışmada *Uhud Gazvesi* ifadesi kullanılmıştır.

Uhud Gazvesi, İslam tarihinde önemli bir yere sahiptir. Adını Medine'nin kuzeyinde bulunan Uhud Dağı'ndan alır. Müslümanlar ile Mekkeli *müşrikler* arasında gerçekleşen büyük savaşlardan ikincisidir. Birincisi ise hatırlanacağı üzere Bedir Gazvesi'dir (Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 54).

624 yılında yine aynı taraflar arasında gerçekleşen ve Müslümanların zaferiyle sonuçlanan Bedir Gazvesi'nin öcünü almak isteyen Mekkeli *müşrikler*, çeşitli desteklerle ve büyük bir kısmını ücretli olarak topladıkları üç bin kişilik orduyla Medine'ye hareket eder. Geçimini ticaretle sağlayan Mekkeli *müşriklerin* Suriye'ye giden kervan yolunun güvenliğini sağlama isteği de bu harekâta etkilidir (Sarıçam, 2007, s. 168-169; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 54-55).

Müşrik ordusuna dair bilgiler alan Hz. Muhammed, düşmana nasıl karşılık verileceği konusunda sahabelerle görüşmesinde, şehirde kalarak savunma yapılmasını ister fakat çoğunluğun talebi üzerine düşmanla şehrin dışında savaşmaya karar verir. Üç yüz kişilik bir grubun ayrılmasıyla sayıları yedi yüze düşen İslam ordusu 23 Mart 625 tarihinde Uhud Dağı'nın önünde savaş düzenine geçer. Ordunun her bölümünde ayrı ayrı komutanlar görevlendiren Hz. Muhammed, düşmanın arkadan sızmasını engellemek için, Abdullah b. Cübeyr komutasındaki elli kişilik bir okçu grubunu da Ayneyn Tepesi'ne yerleştirir ve her ne olursa olsun ikinci bir emre kadar yerlerinden kesinlikle ayrılmamalarını emreder (Sarıçam, 2007, s. 170-172; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 55).

Savaşın ilk evresinde Müslümanlar galip görünür. Düşman ordusunun merkezine kadar ilerleyerek onları dağıtmayı başarırlar. Düşmanın bozguna uğradığını gören, Ayneyn Tepesi'ndeki

okçuların büyük bir kısmı da Hz. Muhammed'in kesin emrine ve Abdullah b. Cübeyr'in uyarılarına rağmen ganimet toplamak için yerlerinden ayrılır. Oysa savaş henüz bitmemiştir. Okçuların azalmasını fırsat bilen Halid b. Velid komutasındaki düşman süvari birliği Ayneyn Tepesi'nde kalan Abdullah b. Cübeyr ve on arkadaşını şehit ederek Müslüman ordusunun arkasından sızmayı başarır. Halid b. Velid'in ani baskını sonrası Kureyş ordusu da geri dönerek saldırıya geçer. Müslümanlar hem ön hem de arka taraftan saldırı altında kalır ve savaş düzenlerini kaybeder. Bu sırada yaralanan Hz. Muhammed, kendisini koruyan sahabelerle birlikte Uhud Dağı'nın kayalıklarına çekilir. Düşman buraya ulaşmaya çalışsa da başarılı olamaz ve savaş bu şekilde sona erer (Sarıçam, 2007, s. 173-175; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 56).

2. "KAZAN BİG OĞLI URUZ BİGÜN TUTSAK OLDUĞI BOY"

Ulaş oğlu Kazan Bey, verdiği bir toy sırasında sağında oturan kardeşi Kara Göne'ye ve solunda oturan dayısı Aruz'a bakarak sevinir. Karşısında bulunan oğlu Uruz'u gördüğünde ise üzülerek ağlamaya başlar. Bundan hoşlanmayan Uruz, babasına neden böyle yaptığını sorar. Kazan Bey, kardeşi ve dayısının aksine oğlunun henüz bir kahramanlık göstermediğini ve ölümünden sonra yerine geçememesi ihtimalini düşünerek üzülüğünü söyler. Bunun üzerine Uruz; hüneri, babanın oğula gösterip öğretmesi gerektiğini hatırlatır. Kazan, oğlunu haklı bulur ve toydan ayrılarak ava çıkarlar (Ergin, 2021, s. 153-157).

Kazan ve oğlu Uruz'un avda olduğunu bir casus sayesinde haber alan düşmanlar saldırıya geçer. Uruz, düşmana saldırmak ister; fakat babası Kazan buna izin vermez. Kırk yiğidi ile beraber bir dağın başında beklemesini emreder. Uruz babasının emrini yerine getirmek üzere yoldaşlarıyla beraber bir dağın başına çıkar (Ergin, 2021, s. 157-160).

O gün Kazan ve düşmanları arasında çetin bir savaş başlar. Uruz, olup bitenleri seyrederken aşka gelir ve düşmana saldırmaya karar verir. Beklemek yerine karşı saldırıya geçen Uruz, öncesinde başarılı olsa da mücadelenin devamında yoldaşlarını kaybeder ve esir düşer. Uruz'u esir alan düşman geri çekilir. Yaşananlardan habersiz olan Kazan düşmanın yenildiğini düşünür ve geri döner. Oğlunu bıraktığı yerde bulamayınca onun korkarak eve döndüğünü zanneder. Bu duruma sinirlenir ve oğlunu cezalandırmak için eve döner; fakat Uruz burada değildir. Oğlu için endişelenen hatununa Uruz'un avda olduğunu söyler ve onu bulmak üzere evden ayrılır. Savaş alanına geldiğinde ise oğlunun tutsak olduğundan emin olur ve düşmanların peşine düşer (Ergin, 2021, s. 161-167).

Kazan'ın geldiğini öğrenen düşman, oğlu Uruz ile beraber onu da öldürmek için harekete geçer. Bunu haber alan Uruz ise babasından geri dönmesini ister; fakat Kazan bunu kabul etmeyerek düşmana saldırır. Bu mücadele sırasında göz kapağına aldığı kılıç darbesi yüzünden zor durumda kalan Kazan'ın yardımına önce hatunu sonra da Oğuz beyleri yetişir. Böylece düşman bozguna uğratılır ve Kazan, oğlu Uruz'u kurtarır (Ergin, 2021, s. 168- 176).

3. UHUD GAZVESİ İLE "KAZAN BİG OĞLI URUZ BİGÜN TUTSAK OLDUĞI BOY" ARASINDAKİ BENZERLİKLER

Uhud Gazvesi ile "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" arasındaki benzerliklerin tespiti için karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yapılırken de karşılaştırılanlardan birinin tarihî bir olay, diğerinin ise edebî metin olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmuş ve ortaya çıkan benzerlikler "Yan Benzerlikler" ve "Ana Benzerlikler" olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Bu başlıklandırmada yan benzerliklerden kasıt; bahsi geçtiği üzere tarihî/gerçek bir olayla bir hikâyenin/kurgunun karşılaştırılması dolayısıyla ve savaş gibi aynı konunun mevzubahis olduğu durumlarda benzerliklerin kaçınılmaz ve doğal olması sebebiyle zayıf olarak nitelendirilebilecek benzerliklerdir. Ana benzerlikler ise bahsi geçen şartlar yine geçerli olduğu hâlde güçlü kabul edilebilecek benzerlikleri gösteren madde başlıklarını karşılamaktadır.

Ana benzerlikler için yapılabilecek "güçlü" nitelemesi bunların mutlak benzerlikler olduğunu değil, yan benzerlikler şeklinde belirtilen konulara kıyasla daha kabul edilebilir veya belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Başka bir anlatımla; burada bahsedilecek zayıf veya güçlü tüm benzerlik unsurları Uhud Gazvesi ve söz konusu hikâyeye dair herhangi bir konuda kesin hüküm içermez. Zira bu ikisi arasında; birinin tarihî/gerçek bir olayın anlatımı, diğerinin kurgusal bir metin olmasına dayalı olarak zaman, mekân, işlev, anlatım şekli gibi konularda pek çok farklılığın da bulunduğu bellidir. Burada benzerliklere dikkat çekilmesindeki amaç, Dede Korkut Kitabı'ndaki İslami unsurların tespiti konusuna farklı bir boyut kazandırmaktır.

Bununla birlikte çalışmada "yan benzerlikler" şeklinde ifade edilen hususlar, "ana benzerlikler" görülüp kabul edildiğinde anlamlı olacaktır. Aksi takdirde bunlar, hemen her savaş durumunda ortaya çıkabilecek benzerlikler yani yapay, inandırıcılıktan uzak argümanlar olarak görülecek ve anlamsız olarak değerlendirilebilecektir. Bu bakımdan Uhud Gazvesi ile "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" arasındaki benzerlikler bahsine "ana benzerlikler" şeklinde isimlendirilen unsurlardan başlanacak ve öncelikle bunlara dikkat çekilecektir.

3.1. Ana Benzerlikler

3.1.1. Artçı kuvvet görevlendirme

İslam ordusu 23 Mart 625 Cumartesi sabahı Uhud Dağı'na ulaşır. Burada kılınan sabah namazının ardından savaş pozisyonu alınır. Ordunun her bölümüne ayrı ayrı komutanlar görevlendiren Hz. Muhammed, Abdullah b. Cübeyr komutasındaki elli kişilik bir okçu grubunu da ordunun sol tarafında kalan Ayneyn Tepesi'ne yerleştirir. Bu okçu birliği hem Uhud Dağı ile Ayneyn Tepesi arasındaki geçidi koruyarak düşman kuvvetlerinin İslam ordusunun arkasına sızmasını hem de düşmanın Medine'ye geçişini engelleyecektir. Böylesine ciddi bir öneme sahip bu görevlendirmede Hz. Muhammed tarafından "*Ayneyn okçuları, Müslümanların cesetleri üzerine akbabalar konsa bile, kesin bir emir almadıkça, yerlerinden ayrılmaları!*" emri verilir (Hamidullah, 2002, s. 65; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 55).

Hikâyede ise Salur Kazan düşmana saldırmak için kendisinden izin isteyen oğlu Uruz'a şu cevabı ve emri verir:

*"Oğul oğul ay oğul
Yağya girüp baş kesmedün
Adam öldürüp kan dökmedün
Ala gözlü kırk yigidi boyuna algıl
Göksi güzel kaba taşlar başına çıkıl
Menüm savaşduğum menüm döğüşdüğüm
Menüm çekişdüğüm menüm kılıçlaşduğum
Görgil öğrengil ve hem bize pusu olgil oğul"*

Uruz söyleneni yapar. Salur Kazan ise abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan ve Hz. Muhammed'i andıktan sonra düşmana saldırır (Ergin, 2021, s. 160-161).

Artçı kuvvet görevlendirmesi, her ne kadar gerekçe ve amaç gibi bazı farklar içerse de esas itibarıyla, Uhud Gazvesi ve hikâye arasındaki önemli benzerliklerden biridir. Gazvedeki okçu birliğinin amacı, düşmanın İslam ordusunun arkasına sızmasını ve Medine'ye geçişini engellemektir. Uruz ve yiğitleri ise, hikâyede, Uruz'un tecrübesizliği gerekçesiyle ve görüp öğrenmesi/tecrübe edinmesi öncelikli amacıyla artçı kuvvet konumunda yer alır. İkinci amaçları ise *kâfîlere* karşı mücadele edecek Kazan ve yiğitlerine *pusu olmak*, onları gözetmektir. Ayrıca Uhud'da Müslümanların sabah namazını kıldıktan sonra savaş pozisyonunu alması ve Kazan'ın düşmana

saldırmadan evvel iki rekât namaz kılarak Hz. Muhammed'i anması da bu başlık altında vurgulanması gereken benzer yanlardır.

3.1.2. Sabırsızlık ve emri tam uygulamama

Uhud Gazvesi ve çalışmaya konu olan Dede Korkut hikâyesindeki önemli benzerliklerden bir diğeri de görevlendirilen artçı kuvvetlerin sabırsızlık göstererek verilen emri tam olarak yerine getirmemesidir. Bu durum her iki mücadelenin de seyrini değiştirmiş ve sonuçları açısından da benzerlik olarak yorumlanabilecek noktalar ortaya çıkmıştır.

Uhud Gazvesi'nde mücadelenin hız kazanmasıyla beraber Müslümanlar düşman ordusunun merkezine kadar ilerler. Yere düşen düşman sancağını kimse kaldıramaz. Düşman kuvvetleri dağılmaya başlar. Onları kovalayarak savaş alanından uzaklaşan Müslümanlar, kesin zafer kazanıldığını düşünerek ganimet toplamaya başlarlar. Ayneyn Tepesi'ndeki okçu birliğinin büyük bölümü de ganimet toplamak için, liderlerinin ikazına rağmen, yerlerini terk eder. Fırsatı değerlendiren düşman birliği ise Ayneyn Tepesi'nde kalan Abdullah b. Cübeyr ve beraberindeki on kişiyi şehit ederek Müslüman ordusunun arkasına sızmayı başarır. Bu ani baskın ve düşman merkez ordusunun da geri dönmesi ile Müslümanlar iki taraftan saldırı altında kalırlar. Hz. Hamza şehit olur. Yaralanan Hz. Muhammed ve onu koruyan sahabeler Uhud kayalıklarına çekilir. Düşman buraya ilerlemek istese de Müslümanlar onları püskürtmeyi başarır ve savaş bu şekilde sonlanır (Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 56).

Hikâyede ise Salur Kazan'ın düşmana saldırmasıyla birlikte çetin bir mücadele başlar. Bu sırada, yaşananları babasının emriyle dağ başında takip eden Uruz, heyecana kapılır ve yerini terk ederek yoldaşlarıyla beraber saldırıya geçer. Bu saldırı, ilk aşamada başarılı olsa da devamında kırk yiğidin şehit edilmesi ve Uruz'un esir düşmesiyle sonuçlanır. Düşman, Uruz'u tutsak ettikten sonra geri çekilir. Oğlu ile ilgili yaşananlardan habersiz olan Kazan ise düşmanın bozguna uğradığını zannederek geri döner. Oğlu bıraktığı yerde yoktur. Beyler, onun korkup kaçmış olabileceğini düşünür. Bu düşünceyle sınırlanan Kazan; "*Bigler Tanrı bize bir kür oğul virmiş, varayın anı anası yanından alayın, kılıc-ile paralayayın, altı bölük ideyin altı yolun ayırında birağayın, bir dahı kimse yazı yirde yoldaş koyup kaçmaya...*" diyerek evin yolunu tutar (Ergin, 2021, s. 161-162).

Ayneyn Tepesi'ndeki okçular kesin zafer kazanıldığını düşünerek ganimet toplamak üzere yerlerini terk eder. Bundan sonra Müslümanlar zor durumda kalarak mücadeledeki üstünlüğü kaybeder. Hikâyede de Uruz'un "*Babam bu kâfirleri esirgemiş gibi...*" (Ergin, 2021, s. 161) diyerek

yiğitleriyle birlikte düşmanın bir ucundan saldırıya geçmesi Kazan'ın lehine ilerlediğini düşünebileceğimiz mücadelenin seyrini değiştirmiştir.

3.2. Yan Benzerlikler

3.2.1. Düşman hakkında bilgi edinme/verme

Uhud Gazvesi öncesinde, Mekke'de oturan Hz. Abbas *müşriklerin* savaş hazırlığını, silah ve asker sayısını bir mektupla Hz. Muhammed'e haber verir. Yine Amr b. Sâlim düşman ordusu hakkında Hz. Muhammed'e bilgi verir. Hz. Muhammed de görevlendirdiği sahabeler sayesinde, Mekke'den hareket eden ordunun sayısı, durumu, konaklama yerleri ile ilgili bilgi edinir. Düşman ordusunun yaklaşması sebebiyle de Medine'nin her tarafında nöbet tutulur (Sarıçam, 2007, s. 169-170).

Hikâyede ise oğlu ile beraber ava çıkan Salur Kazan, bir süre avlandıktan sonra çadır dikerek konaklar. Düşmanlar bu sırada harekete geçer. Salur Kazan tarafında üzerlerine yaklaşan altı bölüklük toz bulutu hakkında çeşitli yorumlar yapılır. Bazıları bunun bir geyik sürüsü olduğunu, bazıları ise düşman olduğunu düşünür. Salur Kazan; yaklaşan geyik sürüsü değil, düşman olduğunu söyler (Ergin, 2021, s. 157). Sonrasında Salur Kazan ve oğlu Uruz arasında şöyle bir konuşma geçer:

“- Yağı diyü neye dirler?

- Oğul anun-içün yağı dirler ki biz anlara yetsevüz öldürürüz, anlar bize yetse öldürür...

- Baba içinde big yigitler öldürseler kan sorarlar-mı da'vilerler-mi?

- Oğul bin kâfir öldürsen kimse senden da'vilemez...”(Ergin, 2021, s. 158).

Saldırı hazırlığındaki veya saldırı hâlindeki düşmanla ilgili bilgi edinimi noktasında Uhud Gazvesi öncesi Hz. Muhammed tarafından alınan istihbarat ile Salur Kazan ve beraberindekilerin kendilerine yaklaşan toz bulutuna dair tahminleri bir benzerlik kabul edilerek düşman saldırısı karşısında önlem alma, hazırlıklı olma/hazırlığa geçme şeklinde değerlendirilebilir. Hikâyenin devamındaki diyalog ise düşman kavramının açıklanması ve savaş hukuku açısından dikkat çekicidir.

Genel bir ifadeyle; İslamiyet'e ve Müslümanlara yönelik baskı ve saldırılardan kurtulmak, zulmü önlemek, barış ortamını sağlamak, insanların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak amaçları çerçevesinde savaşmak İslam geleneği ve hukukunda meşru görülmüştür. Bu kapsamda silahlı mücadele Müslümanlar için hem hak hem de özellikle saldırı karşısında bir görev

kabul edilmektedir (Yaman, 2009, s. 190). Uhud Gazvesi'nde *müşrikler*, hikâyede ise *kâfirler* tarafından Müslümanlara karşı bir saldırı söz konusudur. Tarafları anlamında benzerlik gösteren her iki saldırıya da karşılık vermenin İslam hukuku açısından bir sakıncası yoktur. Bu bağlamda Kazan ve Uruz arasındaki konuşmada verilen genel bilgilerin İslam hukuku ile örtüştüğü söylenebilir.

3.2.2. Düşmana karşılık verme konusunda istişare

Müşrik ordusunun Medine'ye yaklaşmasıyla beraber şehir etrafında nöbet tutulur. Düşmana nasıl karşılık verileceği konusunda istişare edilir. Bu görüşmede Hz. Muhammed, şehirde ve savunmada kalmayı tercih ettiğini belirtir. Bazı sahabeler ise şehir dışında savaşmak isterler. Hz. Muhammed'in endişeleri olsa da çoğunluğa uyularak düşmanı şehir dışında karşılamaya karar verilir. Meydan savaşı isteyenler daha sonra bundan vazgeçerek kararı Hz. Muhammed'e bırakırlar. Hz. Muhammed ise onlara şu karşılığı verir: "*Bir Peygamber giydiği zırhını savaşmadan çıkarmaz. Eğer sabrederseniz, her biriniz görevinizi yaparsanız Allah zaferi bize ihsan edecektir.*" (Sarıçam, 2007, s. 170-171; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 55).

Hikâyede ise Salur Kazan, kardeşi ve dayısını gördüğünde sevinirken oğlu Uruz'a bakarak üzülür. Uruz bundan hoşlanmaz ve sebebini tehditkâr bir üslupla babasına sorar. Salur Kazan; dayısı ve kardeşinin aksine oğlunun henüz bir kahramanlık göstermediğini söyleyerek bu konudaki endişesinden bahseder. Uruz'un karşılığı şöyledir: "*...hüneri oğul atadan-mı görür öğrenür, yohsa atalar oğuldan-mı öğrenür, kaçan sen meni alup kafir serhaddına çıkardun kılıç çalup baş kesdün, men senden ne gördüm ne öğrenem...*". Bu çıkış Kazan'ın hoşuna gider ve söylenenleri uygulamak üzere oğlu ile birlikte ava çıkar (Ergin 2021, s. 154-156).

Aktarılan kısımların ikisinde de ortadaki sorun karşısında iletişime geçilerek görüş alışverişinde bulunulduğu görülmektedir. İlkinde düşman tehdidine verilecek karşılığın şekli hakkında Hz. Muhammed ve sahabeler arasında bir istişare gerçekleşirken ikincisinde Kazan'ın üzüntüsünün nedeni ve giderilmesi üzerine yine Kazan ve oğlu Uruz arasında bir tartışma yaşanır. Hz. Muhammed ve sahabelerin görüşmesinin sonunda çoğunluğun düşüncesine uyularak düşmanla şehir dışında karşılaşılması kararlaştırılır. Bu karar Hz. Muhammed'in isteğine aykırıdır. Başka bir ifadeyle; alınan kararda Hz. Muhammed ve sahabeler aynı fikirde değildir. Oysa Kazan ve Uruz tartışması her iki tarafın da aynı görüşte buluşmasıyla sonuçlanır.

Hz. Muhammed'in, meydan savaşı isteklerinden sonradan vazgeçerek kararı kendisine bırakan sahabelere verdiği cevap ise bazı kararların sonuçlarının yaşayarak görülmesi veya görerek

öğrenilmesi yolunun tutulduğu şeklinde de yorumlanabilir. Uruz'un babası Kazan'a verdiği karşılığa da görerek öğrenme vurgusu yapılmaktadır.

Yine hikâyede, kendilerine yaklaşan düşmanla ilgili babasından bilgi alan Uruz saldırmak ister; fakat Kazan buna karşı çıkar. "Gelen kâfir menümdür men varayım/Kara polat öz kılıcum çalayır" diyerek oğlunun da bunları görüp öğrenmesini ister (Ergin, 2021, s. 158-160). Bu minvalde ikili arasında geçen konuşmalar da düşmana karşılık konusunda istişare olarak değerlendirilebilir.

3.2.3. Düşmanın intikam/öç alma isteği

Uhud Gazvesi'nin başlıca sebeplerinden biri, müşriklerin Bedir Gazvesi'ndeki yenilginin intikamını alma istekleridir. Yahudi bir kabilenin ihanet yüzünden Medine'den sürülmesi, Medine'deki diğer Yahudilerin de Müslümanlara kin beslemesine neden olmuştur. Bedir Gazvesi'ndeki yenilgiden duyduğu üzüntüyü dile getirmek için Mekke'ye giden Yahudi liderlerinden *Kâ'b b. Eşref*, kendilerine yardım edeceğini de söylediği Mekkelileri Müslümanlardan intikam almaya teşvik etmiştir. Bedir'de Müslümanlardan kurtulan kervanda malları bulunanlar bütün kârlarını savaş için harcama kararı alırlar. Savaşa asker toplamak için bir heyet görevlendirilir ki bu heyette yine Bedir'de esir alınan ve Hz. Muhammed tarafından serbest bırakılan bir şair de yer alır. Ayrıca kadınlardan da intikam duygusuyla orduya katılanlar olmuştur (Sarıçam, 2007, s. 169; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 55).

Hikâyede ise Salur Kazan'ın oğlu ile ava çıktığını gören casus, Tekür'e gelerek şunları söyler: "Hay ne oturursun, itüni avlatmayan, çetüğünü mavlatmayan alplar başı Kazan oğlançuğı ile serhoş olup yaturlar...". Bunun üzerine on altı bin kişilik büyük bir kâfir ordusu Salur Kazan'a saldırır (Ergin 2021, s. 157).

İntikam duygusu, içerisinde önceki zamana ait bir yenilgi, acı, zorluk vb. olumsuz durum veya durumlar barındırır. Taraflardan birinin bariz bir üstünlüğü olmalı ki karşısında intikam duygusu gelişsin. Müşriklerin intikam isteği Müslümanların Bedir Gazvesi'ndeki üstünlüğünün bir sonucudur. Müslümanlar karşısında yapılan güç birliği de bu üstünlüğün derecesinin bir göstergesidir. Hikâyedeki casusun konuşmasından da Kazan'ın kâfirler karşısında üstünlük kurduğunu ve onları zor durumda bıraktığını anlıyoruz. Dolayısıyla Uhud Gazvesi'nde Müslümanların, hikâyede de Oğuzların üstünlüğüne karşı düşmanlarda gelişen bir intikam duygusu söz konusudur. Ayrıca yukarıdaki alıntıda bahsi geçen Yahudi lider *Kâ'b b. Eşref* ile hikâyedeki

casus arasında bir benzerlik bağlantısı kurulabilir.

3.2.4. Düşman ordusunun sayısal ve donanımsal üstünlüğü

Uhud Gazvesi'nde *müşrik* ordusu iki bini ücretli olmak üzere toplamda üç bin askerden oluşur. Ayrıca orduda yedi yüz zırhlı, iki yüz atlı asker ve üç bin deve bulunur. Buna karşılık yola çıkan İslam ordusu 100'ü zırhlı olmak üzere toplam bin kişiden oluşur. Hz. Muhammed yolda altı yüz kişilik bir Yahudi birliğinin kendilerine katılma isteğini de geri çevirmiştir. Ayrıca savaş öncesinde üç yüz kişilik bir kuvvetin ayrılmasıyla İslam ordusundaki asker sayısı yedi yüze düşmüştür (Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 55).

Daha önce de değinildiği üzere, Mekkeli *müşrikler* her türlü imkân ve kaynaklarını kullanarak ve bir şekilde Müslümanların karşısında yer alanlarla da güç birliği yaparak büyük bir ordu oluştururken Hz. Muhammed, kendilerine katılmak isteyen bir Yahudi birliğini geri çevirir. Savaş öncesinde önemli sayıda bir kuvvet grubunun da Müslümanlardan ayrılmasıyla beraber, yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, düşmanların Müslümanlar karşısında sayısal ve donanımsal anlamda bariz bir üstünlüğü ortaya çıkar.

Hikâyede ise üç yüz yiğidini yanına alan Kazan, kırk yiğidini yanına alan oğlu Uruz ile birlikte ava çıkar. Casusun bunu Tekür'e bildirmesinden sonra altı bin kişilik bir düşman ordusu Kazan ve oğlunun üzerine saldırıya geçer ve altı bölük toz oluşturur. Düşmanın gelişi hikâyede şu şekilde anlatılmaktadır: "*Toz yarıldı; gün gibi şıladı, deniz gibi yaykandı, meşe gibi karardı, on altı bin üzengülü kiçe börklü azgun dinlü kızgun dillü kâfir çıka geldi.*" Bu sırada Uruz tarafından Kazan'a şu sorular yöneltilir: "...Deniz gibi kararup gelen nedür/Od gibi şılayup ılduz gibi parlayup gelen nedür..." (Ergin, 2021, s. 157).

Tüm bu ifadelerden, kâfir ordusunun hem sayısal hem de donanımsal olarak diğer taraftan üstün olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Uhud Gazvesi ve hikâye, Müslümanların ve Oğuzların karşısındaki düşman ordusunun nicel üstünlüğü bakımından benzerdir.

3.2.5. Savaş mekânı

Mücadelenin yaşandığı mekân açısından da Uhud Gazvesi ve söz konusu hikâye birbirine benzemektedir. Müslümanlarla *müşriklerin* ve Oğuzlarla *kâfirlerin* karşılaşmaları açık ve dağlık bir alanda bir meydan savaşı şeklinde olur.

Uhud Gazvesi, ismini aldığı Uhud Dağı civarında yapılmıştır. Medine'nin kuzeyinde bulunan

Uhud Dağı, doğu-batı doğrultusunda dört-beş kilometrelik bir hat hâindedir. Bölgedeki diğer dağlardan ayrı ve tek başınadır. Orta bölümünün şehre bakan tarafında yarım daire şeklinde bir girinti vardır ki burası binlerce kişiyi içine alabilecek büyüklüktedir. Uhud Dağı'nın yakınında Ayneyn Tepesi ve buraya doğru akan *Vadiü'l-Kanat* suyu bulunmaktadır (Hamidullah, 2002, s. 61; Hamîdullah ve Avcı, 2012, s. 54).

Hikâyede Salur Kazan, konuşmalarından sonra oğlu Uruz'u da alıp ava gitmeye; ok attığı, kılıç çalıp baş kestiği yerleri oğluna göstermeye karar verir. Bu doğrultuda da "Cızığlar", "Ağlağan" ve "Gökçe Tağ" a çıkmaktan bahseder (Ergin, 2021, s. 156). Bunlar günümüz Türkiye-Ermenistan sınırında yer alan bölge (Cızığlar) ve dağlardır (Daşdemir, 2010, s. 84). Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı* adlı eserinde, söz konusu yerler ve Dede Korkut Kitabı'nda geçen diğer yer adları ile ilgili daha geniş bilgiler vermiştir (1973, s. 332-338).

3.2.6. Savaşın aşamaları ve sonuçlanması

Uhud Gazvesi; Müslümanların zaferi, zor durumda kalması ve savunmaya geçmesi olmak üzere üç aşama olarak değerlendirilmektedir (Sarıçam, 2007, s. 176-177). Çalışmanın konusu olan hikâyenin de bir bütün olarak benzer şekilde değerlendirilebileceğini belirtelim. Bu durumda aşamalar şu şekilde olacaktır: Kazan'ın kâfirlerle ilk mücadelesi ve zaferi, Kazan'ın kâfirlerle ikinci mücadelesi ve zor durumda kalması, Kazan'ın yardımcılarıyla oğlunu tutsaklıktan kurtarması. Böyle bir değerlendirmede ise ikinci aşamalarda Hz. Peygamber ve Kazan'ın yaralanmış olması dikkat çekici olacaktır.

Uhud Gazvesi sonuçlanması bakımından Müslümanlar için bir yenilgi olarak kabul edilmemektedir (Sarıçam, 2007, s. 177). Aynı şekilde hikâyede Kazan'ın kâfirlerle giriştiği ilk mücadele için de kesin bir zafer veya yenilgiden bahsedemeyiz. Uhud'da başta Hz. Hamza olmak üzere şehitlerin verilmesi, Hz. Peygamber'in yaralanması ile hikâyede Uruz'un kırk yiğidinin şehit düşmesi mücadelelerin sonuçları açısından benzerlik olarak kabul edilebilir.

3.2.7. Deneyim yoluyla öğrenme ve ders çıkarma

Daha önce, "Düşmana Karşılık Verme Konusunda İstişare" başlığı altında, Hz. Muhammed'in çoğunluğun görüşüne uyarak aldığı meydan savaşı kararından dönmediğini ve herkesin sabredip görevini yaptığı takdirde zafere ulaşacaklarına dair sözü aktararak burada "yaşayarak görme/öğrenme" yolunun tutulduğu yorumu yapılmıştı. Uhud Gazvesi, yaşananlar ve sonuçları göz önüne alındığında, Müslümanlar için aynı zamanda ibret alınması gereken bir olaydır. Hikâyede de

görerek öğrenmenin yanı sıra ibret alma vurgusu yapılmaktadır. Oğlunun korkup kaçtığı zannederek sinirlenen Kazan, onu ibret olsun diye ağır bir şekilde cezalandırmaktan bahseder. Böylece kimse yoldaşını yarı yolda bırakıp gitmeyecektir.

Uhud Gazvesi'nde, liderin sözünden çıkmamanın ne kadar önemli olduğu Müslümanlar tarafından bizzat yaşayarak anlaşılır. Bu olaydan ders çıkaran ve ibret alan bir Müslüman'ın lider tarafından verilen emirlere sonuna kadar uyması ve görevini eksiksiz yerine getirmesi beklenir. Zira Müslüman aynı hatayı tekrarlamaz (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013, s. 457-458). Hikâyede de atanın, liderin sözünün dinlenmesi ve dışına çıkılmaması gerektiği mesajı verilmekte ve şu ifadelerle de vurgulanmaktadır: "*Ol zamanda oğul ata sözün iki eylemez-idi, iki eylese ol oğlanı kabul eylemezler-idi.*" (Ergin, 2021, s. 160). Bu konunun otoriteye saygı ve saygısızlık bağlamında başka Dede Korkut hikâyelerinde de vurgulandığı görülür.¹

3.2.8. Hikâyedeki anlatım biçimi

Hikâyede Kazan'ın kâfirlerle ilk mücadelesi şöyle anlatılır: "*...Ol gün cılasun big erenler döne döne savaştı. Ol gün kara polat öz kılıçlar çalındı. Ol gün kargu dillü kayın ohlar atıldı, ala evren süvri cıdalar süsildi. Ol gün nâmerdler muhannetler sapa yir gözetdi...*" (Ergin, 2021, s. 161). Bu bölümde "ol gün" ifadesinin tekrarları dikkat çekicidir. Bu tekrarlarla anlatımı etkili kılmanın yanı sıra sanki/âdeta çok daha önceki bir olaydan/mücadeleden bahsedilmektedir.

SONUÇ

Konuyu toparlamak ve genel anlamda bir değerlendirme yapmak gerekirse; Uhud Gazvesi ile "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" iki temel noktada birbirine benzemektedir: mücadele öncesinde artçı kuvvet görevlendirilmesi ve sabırsızlık gösterilerek emrin dışına çıkılması. Bu iki ana benzerlik, yan benzerliklerle de desteklenmektedir.

Müslümanlar için Uhud Gazvesi'nden çıkarılması gereken dersler olarak nitelenebilecek; liderin sözüne/emrine uyma, sabırlı olma ve görevini/emri eksiksiz yerine getirme gibi temel konular bahsi geçen hikâyede de dinleyiciye veya okuyucuya verilmek istenen mesajlar olarak yer almaktadır. Bu noktada akla "Uhud Gazvesi'nden çıkarılması gereken dersler/mesajlar "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy"da farklı bir biçimde, kurgu içinde aktarılmaya mı çalışılmıştır?" sorusu gelmektedir.

¹ Bkz. Demirtaş, 2023.

Tarihî bir olayın kurgusal düzlemde kişi, zaman, uzam vb. her açıdan dönüştürülerek farklı yöntem ve işlevlerle yeniden yazılması mümkündür (Aktulum, 2015, s. 5). Tarihî gerçeklik; bu yeniden yazma sayesinde hem geçmişe dönük durağan, kalıplaşmış bir bilgi olmaktan çıkarak güncellenip yeni, farklı anlamlarla, işlevlerle donatılarak hareketlilik kazanacak ve canlılığını sürdürecektir hem de alıcının ondan farklı anlamlar çıkarmasının yolu açılmış olacaktır (Aktulum, 2015, s. 8). Bu bağlamda Uhud Gazvesi'nin "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy"da kurgusal düzleme aktarılıp kişi, zaman, mekân vb. açılardan dönüştürülerek yeniden söylendiği/yazıldığı düşünülebilir. Bu düşünceden/varsayımdan hareketle de şunlar söylenebilir:

Uhud Gazvesi kurgusal düzlemde dönüştürülürken pek çok açıdan değişikliklere uğramış; fakat bu olaydan çıkarılacak temel ders ve mesajlar genel anlamda bir değişikliğe uğramadan aktarılmıştır. Uhud Gazvesi ve hikâyeye, bu bağlamdaki işlevleri açısından da genel anlamda benzerdir. Dolayısıyla; yeniden yazma işlemiyle Uhud Gazvesi'ne dair mesajlar, bir kurgu etrafında daha canlı ve etkileyici bir anlatımla aktarılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca "mevlid", "hicret-nâme", "ibret-nâme", "maktel-i Hüseyin", "kıyamet-nâme" gibi türlerde birtakım dinî olay ve öğretiler hangi kaygı veya amaçlarla farklı biçimde söylenmiş veya yazılmışsa Uhud Gazvesi ve mesajlarının da benzer kaygı ve amaçlarla kurgusal düzlemde dönüştürülerek yeniden söylendiği/yazıldığı düşünülebilir. Bu noktada, birtakım dinî veya din dışı olayların, hikâyelerin vs. yakın zamanda roman, film, tiyatro vb. farklı yöntemlerle ve çeşitli amaçlarla alıcıya yeniden sunulduğunu da hatırlamak gerekir.

İslam tarihinin önemli olaylarından Uhud Gazvesi ile Dede Korkut Kitabı'ndan "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy" arasında "Artçı kuvvet görevlendirme" ve "Sabırsızlık ve emri tam uygulamama" başlıklarıyla ifade edilebilecek iki ana benzerlik bulunmaktadır. Bu ana benzerlikler "Düşman hakkında bilgi edinme/verme", "Düşmana karşılık verme konusunda istişare", "Düşmanın intikam/öç alma isteği", "Düşman ordusunun sayısal ve donanımsal üstünlüğü", "Savaş mekânı", "Savaşın aşamaları ve sonuçlanması", "Deneyim yoluyla öğrenme ve ders çıkarma", "Hikâyedeki anlatım biçimi" başlıklarıyla belirtilebilecek yan benzerliklerle desteklenmiştir. Ayrıca gazve sürecinde ve hikâyede; "liderin sözüne/emrine uyma", "sabırlı olma", "verilen görevi eksiksiz yerine getirme" konularındaki mesajlar, söylemler aracılığıyla açık bir şekilde verilmiştir.

Bu benzerlikler çerçevesinde bakıldığında; "Kazan Big Oğlı Uruz Bigün Tutsak Olduğu Boy"un Uhud Gazvesi'nden alınması gereken dersler veya mesajlar çevresinde kurgulanmış bir hikâyeye olduğu düşünülebilir. Başka bir ifade ile İslam tarihine ait önemli bir olayın ve mesajlarının Dede

Korkut hikâyelerinden birinde kurgusal düzleme aktarılıp kişi, zaman, mekân gibi pek çok değişiklikle dönüştürülerek yeniden söylendiği, yazıldığı varsayımı ortaya atılabilir. Bu dönüştürerek yeniden yazma işlemiyle söz konusu olay ve mesajların güncellenerek hareketliliğini, canlılığını sürdürmesi; hitap ettiği alıcı kitlesini genişletmesi, çeşitlendirmesi; alıcı açısından daha cazip, etkileyici bir anlatıma kavuşması gibi faydalar sağlanacağını da ayrıca belirtmek gerekir.

Bu bağlamda, Dede Korkut Kitabı'ndaki İslami unsurların belirlenmesi konusunda "namaz", "abdest", "dua", "Allah'ın, peygamberlerin, meleklerin isimleri", "İslami âdetler" vb. unsurların tespiti dışında verilen mesajlar, işlev gibi açılardan daha derinlemesine yaklaşımlar sergilenebileceği sonucuna varılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2015). Romanesk söylemin tarihselleştirilmesi ya da tarihi yeniden yazmak. *Bilig*, 73, 1-16.
- Algül, H. (1996). Gazve. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C. 13, s. 488-489). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Aykaç, O. ve Aksoy, H. (2019). Bamsı Beyrek hikâyesinin Karaman varyantı: 'Bengiboz ile Bey Böğürek'. H. Muşmal, E. Yüksel ve M. A. Kapar (Ed.), *Karaman araştırmaları II* içinde (s. 69-80). Konya: Palet Yayınları.
- Barthold, W. (1984). *İslâm medeniyeti tarihi*. (M. F. Köprülü, Çev.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bilgin, A. (2018). Dede Korkut Kitabı'nda Tanrı tasavvuru. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 20, 119-130.
- Bunsuz, H. (2021). *Sözlü kültür geleneğinde İslam*. Konya: Tablet Kitabevi.
- Cunbur, M. (2000). Dede Korkut Oğuz-nâmeleri'nde İslâmî unsurlar. A. Kâhya-Birgül ve A. Şimşek-Canpolat (Haz.), *Uluslar Arası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde (s. 77-95). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Daşdemir M. (2010). Dede Korkut Kitabı (Genel değerlendirme). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleteri*, 58(2), 67-90.
- Demirtaş, S. (2023). Begil oğlu Emren'in boyunu otoriteye saygı-saygısızlık ikilemi bağlamında okumak", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 54, 69-80.
- Devellioğlu, F. (2005). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2013). *Hadislerle İslam* (C. 1). Ankara: Yazar.
- Elçin, Ş. (1997), "Dede Korkut Kitabı'nda İslâmî Unsurlar", *Halk Edebiyatı Araştırmaları II* içinde (s. 29-37), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2021). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (1994). Dede Korkut. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C. 9, s. 77-80). İstanbul: İSAM Yayınları.
- Gönen, S. (2011). Göç yolunda kaybolan Basat ile göç yolunda dünyaya gelen Tepegöz'ün günümüzde anlatılan bir varyantı üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 30, 99-113.
- Hamîdullah, M. ve Avcı, C. (2012). Uhud Gazvesi. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C. 42, s. 54-57).

İstanbul: İSAM Yayınları.

Hamidullah, M. (2002). *Hız. Peygamber'in savaşları*. İstanbul: Beyan Yayınları.

İnan, A. (1998). *Makaleler ve incelemeler I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özçelik, S. (2022). 2022 yılının bahar müjdesi: Dede Korkut'un Bursa yazması. *Türk Dili-Dil ve Edebiyat Dergisi*, 844, 16-29.

Özkan, N. (1994a). Dede Korkut Kitabında Dinî-Tasavvufî Unsurlar. *Millî Folklor*, 21, 67-73.

Özkan, N. (1994b). Dede Korkut Kitabı'nda Dinî-Tasavvufî Unsurlar II. *Millî Folklor*, 22, 22-24.

Rossi, E. (2010). Motivi biblici e Coranici nel "Kitâb-ı Dede Korkut". *Fuad Köprülü Armağanı* içinde (s. 437-441). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sakaoğlu, S. (1998). *Dede Korkut Kitabı / İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar I*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

Sarıçam, İ. (2007). *Hız. Muhammed ve evrensel mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Türk Dil Kurumu (2019). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar.

Yaman, A. (2009). Savaş. *TDV İslâm ansiklopedisi* (C. 36, s. 189-194). İstanbul: İSAM Yayınları.